

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Όμοσ. Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ
ΟΙ ΙΕΡΕΙΣ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ
ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΗΜΕΡΑ

«Διαβάς εἰς... Εὐρώπην, βοήθησον ἡμῖν»
(πρβλ. Πράξεις 16, 9)

Ἄνατυπον
ἐκ τῆς ΕΕΘΣΠΑ
Τόμος Ν' (2015)

ΑΘΗΝΑΙ 2020

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΙΕΡΕΙΣ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΗΜΕΡΑ*

ΥΠΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Όμολ. Καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Σύνοψη

Στις διάφορες προκλήσεις τοῦ σημερινοῦ κόσμου, πού εἶναι πολλές, ὁ ἱερέας ἔχει νά ἀσκήσει τὸ λειτουργημά του με ἐλευθερία, ἀσκώντας μιὰ ἐξουσία διακονίας σὲ ὄλο το εὖρος τοῦ ποιμαντικοῦ του ἔργου. Προσπαθεῖ νά διδάξει, νά λειτουργήσῃ, νά ἐπικοινωνήσῃ καὶ νά διακονήσῃ τὸ ποίμνιό του σὲ ἀρμονία πάντα με τὶς συμβουλές τοῦ ἐπισκόπου. Παρ' ὅλες τὶς ἀμφισβητήσεις καὶ τὶς ἀπαξιώσεις ἐκ μέρους τοῦ περιβάλλοντος κόσμου καὶ ὡς πρὸς τὴ σημασία τῶν συμβόλων καὶ παρ' ὅλη τὴν προσπάθεια θεμελιώσεως τῶν ἀξιῶν καὶ τῶν ἀρετῶν κατὰ τρόπο ἀνθρωποκεντρικό, οἱ ἱερεῖς μας ἐμπνεόμενοι ἀπὸ ἀκράδαντη πίστη, ἐπιχειροῦν στὸ μέτρο πού τοὺς ἐπιτρέπεται καὶ νά ἐπικαιροποιήσουν καὶ νά προσαρμόσουν τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου στὸ σήμερα. Ἀνταποκρίνονται στοὺς προβληματισμούς καὶ τὶς ἀμφιβολίες τοῦ περιβάλλοντος κόσμου καὶ βλέπουν διεξόδους καθότι ἡ Ποιμαντική, με τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, δὲν ἔχει καὶ δὲν ὀδηγεῖ σὲ ἀδιέξοδα.

Ὄνομάτων ἐπίσκεψις: Προκλήσεις καὶ Ποιμαντική

«Ἀρχὴ σοφίας ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις». Θὰ πρέπει, λοιπόν, νά δοῦμε

---

* Εἰσήγηση στὸ πλαίσιο Σύναξης τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελγίου καὶ Ἐξαρχίας Κάτω Χωρῶν καὶ Λουξεμβούργου ἀπὸ 2ας ἕως 4ης Νοεμβρίου 2016, εἰς τὸ Centre Floréal τῆς πόλεως La Roche-en-Ardenne, Βέλγιο. Κεντρικό Θέμα: «Ἡ ζωὴ καὶ ἡ διακονία τοῦ ἱερέως στὴν καρδιά τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης».

τὸ νόημα τῆς λέξεως *πρόκληση, προκλήσεις*, ἐφόσον περιλαμβάνεται στὸν τίτλο καὶ στὸν ὑπότιτλο τῆς εἰσηγήσεώς μας. Πρόκληση σύμφωνα μὲ τὸ *Χρηστικό Λεξικό τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας* τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἔκδοση τοῦ Βήματος τόμος 5, σ. 338 εἶναι *«κάθε τί πού παρουσιάζει δυσκολίες καὶ ἐνδιαφέρον, καὶ ἀπαιτεῖ ἰκανότητες γιὰ τὴν ἐπίλυση ἢ ἐπίτευξή του»*. Αὐτή, λοιπόν, ἡ λέξη χρησιμοποιήθηκε τελευταῖα γιὰ νὰ ἐπισημανθοῦν καταστάσεις, προβλήματα, δυσκολίες πού ἀντιμετωπίζει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἡ Θεολογία καὶ ἡ Ποιμαντικὴ σήμερα, μάλιστα δὲ μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ 21ου αἰῶνα.

Γιὰ μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς ἔκανε λόγο ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, στὴν Εἰσηγητικὴ Ὁμιλία του κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου (20 Ἰουνίου 2016). Τί μεταξὺ ἄλλων ἀντιμετωπίζει ἡ Ἐκκλησία μας σήμερα. Ἀπλῶς τὰ ἀναφέρω:

- ἡ βία ἐναντίον τῆς Ὁρθοδοξίας ἐξ ὀνόματος τῆς θρησκείας·
- ἡ ἐκκοσμίκευση καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς αἴσθησης τοῦ ἱεροῦ στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο·
- ἡ σύγχρονη τεχνολογία καὶ ἡ παγκοσμιοποίηση·
- ἡ βιοτεχνολογία καὶ τὰ ζητήματα βιοηθικῆς πού θέτει (μεταμοσχεύσεις, εὐθανασία κ.λπ.)·
- τὸ οἰκολογικό·
- ἡ οἰκονομικὴ κρίση καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀδικία·
- ἡ ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας.

(περ. Ἐκκλησία, τεῦχος 7, Ἰούλιος 2016, σ. 625-635, ἰδιαιτέρα σ. 629)

Θὰ προσέθετα ἀκόμη καὶ ὅλες ἐκεῖνες τὶς προκλήσεις πού ἀναφέρονται:

- στὰ θέματα τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας σήμερα (διαζύγια, σύμφωνα συμβίωσης καὶ σύμφωνα συμβίωσης ἢ καὶ γάμου καὶ υἰοθεσίες τέκνων καὶ ἀπὸ ζευγάρια ὁμοφύλων, μονογονεϊκὲς οἰκογένειες, μικτοὶ γάμοι, ἐλεύθερες συμβιώσεις κ.τ.τ.).
- στὴν πολυπολιτισμικότητα καὶ τὴν συνύπαρξη ποικίλων χριστιανικῶν ὁμολογιῶν καὶ θρησκευτικῶν κοινοτήτων σὲ κοινωνίες πού παλαιότερα ἦταν ἀμιγεῖς.

Τῶν προκλήσεων καὶ τῶν προβλημάτων οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς.

Καλὸ, ὅμως, εἶναι συνεχίζοντας τὴν τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψη νὰ ἐγκύψουμε καὶ στὸν ὄρο *Ποιμαντικὴ, ἢ ὁποία καὶ προκαλεῖ καὶ προκαλεῖται*. Ἡ Ποιμαντικὴ ἐκτὸς ἀπὸ ὀνομασία μαθήματος γιὰ ἱερεῖς καὶ θεολόγους στὰ προγράμματα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν Πα-

νεπιστημίων μας –άλλά και της άλλοδαπής– είναι ο τρόπος που η Έκκλησία ποιμαίνει, χειραγωγεί τους πιστούς της, και όχι μόνο αυτούς, με έπιστήμη και τέχνη και τους οδηγεί στη σωτηρία τους, κοντά στον Θεό Πατέρα. Με οδηγό τους, δηλαδή, ως άρχηγό και τελειωτή της πίστewος τόν Χριστό και με την άρωγή του Άγίου Πνεύματος· στόχος της είναι η ένταξή τους στην μία Ποίμνη υπό τόν ένα Ποιμένα, δηλαδή στην Έκκλησία.

Έλευθερία - Έξουσία

‘Ο *έκκλησιασμός*» αυτός προϋποθέτει τήν *άκολουθία* του Ίησού από τούς πιστούς *έν έλευθερία* με όλες τις συνέπειες που αυτή συνεπάγεται. Ουδείς εξαναγκάζεται σ’ αυτή τήν *άκολουθία*. Η *έλευθερία* είναι τó όριο τής Ποιμαντικής. Γιατί όπως έλεγε ο Άγιος Πορφύριος «ό,τι κάνεις χωρίς *έλευθερία* δέν έχει αξία». Η *άκολουθία* αυτή προϋποθέτει επίσης τήν *άσκηση* εκ μέρους τών ποιμένων μιās *αύθεντικής* *έξουσίας* στον τύπο του Ίησού που *ένεργει* «ώς *έξουσίαν* έχων» και όχι ως *έξουσιαστής* (Ματθαίου 7, 29).

Μερικοί εκπρόσωποι τής Έκκλησίας φαίνεται ότι θέλουν νά έχουν τόν πρώτο και τόν τελευταίο λόγο στην ζωή τών πιστών και τών μη πιστών *άκόμη!* Νά *άσκουν* *έξουσία* στον τύπο τών *έξουσιαστών* του αιώνας τούτου (πολιτικών, στρατιωτικών, συνδικαλιστών και λοιπών). ‘Ο Κύριος με λεπτή *είρωνία* είχε πάρει θέση όταν οι μαθητές φιλονικούσαν για τó πρωτείο μεταξύ τους *άναφερόμενος* «στους βασιλιάδες τών *έθνων* που καταδυναστεύουν τούς λαούς τους και στους δυνάστες τους που τιτλοφορούνται *ευεργέτες*» (Λουκά 22, 24-25). ‘Υπάρχουν όμως *έξουσίες* και *έξουσίες*: «*ύμεις* δέ *ούχ* *ούτως*» (έσεεις, όμως, δέν πρέπει νά κάνετε τó ίδιο, στίχος 26).

Στήν *άσκηση* ενός τέτοιου τύπου *έξουσίας* κριτήριο παραμένει η συμμόρφωση προς τόν Χριστόν που *ένεργουσε* και *ένεργει* ως *έξουσίαν* έχων (Ματθαίου 7, 29), στο πλαίσιο μιās συν-φωνίας τριαδικής ύψης, του τύπου «ό Πατήρ, δι’ Υίου, έν Πνεύματι Άγίω». Η *έμβάθυνση* και στή ζωή και στις σχέσεις μεταξύ τους τών προσώπων τής Άγίας Τριάδος, όπως έχει παραδοθεί στή χριστιανική διδασκαλία, είναι όπωσδήποτε μία *πρόκληση* για τήν Ποιμαντική τής Έκκλησίας¹. ‘Ο καθένας στην Έκκλησία κατέχει τή θέση που

1. ‘Επ’ αυτού είχα προσκληθεί νά εισηγηθώ στο 8^ο Συνέδριο τής Διεθνούς Έταιρείας Πρακτικής Θεολογίας (S.I.T.P.) με θέμα: «Η Άγία Τριάδα ως πρότυπο κοινωνίας προσώπων» (La Sainte-Trinité : un «vieux» modèle du vivre ensemble pour les temps modernes). Τó Συνέδριο είχε ως θέμα: *Le vivre ensemble*, Τó συ-ζείν (Τó νά ζεις μαζί). Έλαβε χώρα στή Βηρυττό του Λιβάνου, 4-9 Μαΐου 2012 και έγινε με τήν *εύκαιρία* τής 20ής επετείου από τής ιδρύσεως τής Έταιρείας τó 1982 στο Crêt-Bérard τής Έλβετίας, τής οποίας είμαι ιδρυτικόν

τοῦ ἔχει δοθεῖ («ἕκαστος ἐφ' ᾧ ἐτάχθη»). Μπαίνει στή θέση τοῦ ἄλλου κατανιώντας, ἀνεχόμενος, σεβόμενος καί παραδεχόμενος τὸν ἄλλον χωρίς ὅμως νὰ τοῦ παίρνει καί τὴ θέση.

Καί ἡ ἐλευθερία καί ἡ ἐξουσία εἶναι σοβαρὲς προκλήσεις πρὸς τὴν Ἐκκλησία.

Οἱ δύο αὐτές προκλήσεις τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἐξουσίας δὲν χαρακτηρίζουν ὀπωσδήποτε μόνον τὸν 21ο αἰώνα. Παίρνουν σημαντικὴ θέση ὅμως ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἄνθρωποι σήμερα εἶναι ὑπερευαίσθητοι ὡς πρὸς αὐτές, ἀνεξάρτητα ἂν πολλὰς φορές τις θυσιάσουν γιὰ ἄλλα συμφέροντα². Ἡ Ἐκκλησία ὅμως μὲ τὴν Ποιμαντικὴ τῆς ὀφείλει νὰ τις διαφυλάξει καί νὰ διαπαιδαγωγήσει τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο ὅταν εἰσέρχεται στὸν πειρασμὸ νὰ ἀπεμπολήσει τὴν ὀρθὴ χρήσιν τῆς ἐλευθερίας (τῶν ἐλευθεριῶν) καί τῆς ἐξουσίας (τῶν ἐξουσιῶν)³. Ἄλλωστε δὲν εἶναι οἱ μόνες προκλήσεις τῆς Ποιμαντικῆς.

Τὸ ποιμαντικὸ ἔργο: κατηγορίες – λειτουργίες – ἀρχές

Ἐχοντας ἐξετάσει κάπως θεωρητικὰ τοὺς στόχους καί τις δύο βασικὲς προκλήσεις τῆς Ποιμαντικῆς, πού εἶναι καί συνιστώσες καί προϋποθέσεις

μέλος. Τὰ Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου ἐξεδόθησαν μὲ τίτλο *Vivre ensemble, Un défi pratique pour la Théologie (Théologies Pratiques)*, Éd. Lumen vitae – Novalis, Namur – Montréal 2014, 298 σ.

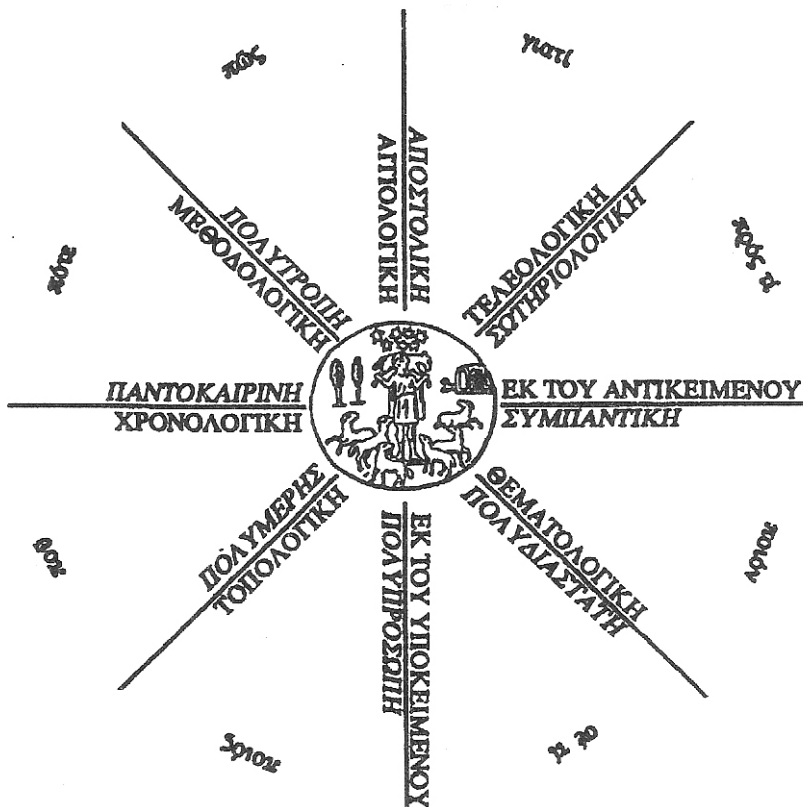
2. Στὸν διάλογο τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸν Μέγα Ἱεροεξεταστὴ τοῦ Φ. Μ. Ντοστογιέφσκι (*Ἀδελφοὶ Καραμαζόφ*) ἀπαντᾷται στὴν πρὸ κλασικῆ του μορφῆ ὁ ὅλος προβληματισμὸς ἐλευθερίας καί ἐξουσίας. Τὸ ζήτημα τὸ θέτει κυνικὰ ὁ Γκόρ Βιντάλ στὴν προφητικὴ φανταστικὴ σάτιρά του *Μεσσίας* (1954, ἐκδ. Εἰκοστοῦ Πρώτου 2006). «Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν συνηθίσει τὴν τυραννία. Περιμένουν ἀπὸ τις κυβερνήσεις τους νὰ διεκδικήσουν τις ψυχές τους, κι ἔχουν παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν εὐθύνη νὰ ἀποφασίσουν γιὰ ἓνα σωρὸ πράγματα, ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὴν ἀσφάλεια» (σὲ ἄρθρο τοῦ Θανάση Βασιλείου στὴν *Καθημερινή*, «Τέχνες καί Γράμματα», τῆς 12.8.2012, σ. 3).

3. Γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα βλ. ἐνδιαφέρουσες ἀνακοινώσεις στὸ 5^ο Διεθνὲς Συνέδριο Ὁρθόδοξων Ψυχοθεραπευτῶν, *Ψυχοθεραπεία καί Ποιμαντικὴ: Ἀποκαλύψεις τῆς ὑπαρξῆς* (Βόλος 27-30 Σεπτεμβρίου 2012). Τοῦ π. Βασιλείου Θερμοῦ, «Ἀναβαθμοὶ τῆς ἐλευθερίας στὴν ποιμαντικὴ καθοδήγησιν» καί τῶν π. Νικολάου Δουληγέρη (συντονιστῆ), Δημήτρη Καραγιάννη, π. Σπυρίδωνος Βασιλάκου καί Πανωραίας Κουφογιάννη σὲ στρογγύλη τράπεζα μὲ θέμα: «Ὅταν ἡ ἐξουσία εἰσχωρεῖ στὴν ποιμαντικὴ σχέση». Τὰ κείμενα θὰ περιληφθοῦν στὰ μέλλοντα νὰ ἐκδοθοῦν *Πρακτικὰ* τοῦ Συνεδρίου. Σημαντικὸ Συνέδριο πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ἦταν τὸ 9^ο Διεθνὲς τῆς Διεθνoῦς Ἑταιρείας Πρακτικῆς Θεολογίας (S.I.T.P.) στὸ Drongen (Βέλγιο), 5 ἕως 10 Ἰουνίου 2014, μὲ θέμα: *Αὐθεντία καί Ἐξουσία* στὴν ποιμαντικὴ πράξιν. Τὰ Πρακτικὰ μὲ τίτλο: *Autorité et pouvoir dans l'agir pastoral* ἐκδόθησαν ἀπὸ τις Éditions jésuites lumen vitae, Namur 2016, 372 σ.

τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου (τὸ δίδυμον: ἐλευθερία - ἐξουσία), ὀφείλουμε νὰ προχωρήσουμε σὲ πρακτικότερες ὀψεις αὐτοῦ τοῦ ἔργου καὶ τῶν ἀνθρώπων πὺν τὸ ἐπιτελοῦν. Συνήθως, μεθοδολογικά, προσεγγίζουμε τὸ ποιμαντικὸ ἔργο μὲ ὀκτὼ κατηγορίες πὺν τις ἐπισημαίνουν ὀκτὼ ἐρωτήματα.

Ποὺς καὶ ὡς τί ποιμαίνει, ποιόν, πὺν, πῶς, πότε, γιατί, πρὸς τί, σὲ τί (ὡς πρὸς τί).

Ἄς δώσουμε μιὰ σχηματικὴ παράσταση τῶν κατηγοριῶν καὶ τῶν προσεγγίσεων τοῦ ποιμαίνειν.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΙΜΑΙΝΕΙΝ
Προσεγγίσεις - Διαστάσεις

Τὸ ποιμαντικὸ ἔργο μποροῦμε ἐπίσης νὰ τὸ προσεγγίσουμε μὲ τις τέσσερις λειτουργίες τοῦ πὺν ἐπιτελεῖ: τὴν *Μαρτυρία*, τὴν *Λατρεία*, τὴν *Ἐπικοινωνία*

καὶ τὴν **Διακονία** βάσει τῶν τεσσάρων **ποιμαντικῶν ἀρχῶν**: τῆς προσλήψεως, τῆς συνεργίας, τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς φιλοκαλίας.

Μερικὰ ἐρωτήματα ἔχουν ἤδη ἀπαντηθεῖ ἀπὸ τὸν ὀρισμὸ τῆς Ποιμαντικῆς πού δώσαμε, ἰδιαίτερα τὸ **γιατί** καὶ τὸ **πρὸς τί** τῆς διαποιμάνσεως.

Ἄς ἔλθουμε τώρα στὸ ἐπόμενο ἐρώτημα:

Ποὶς ἢ ποιὸι ποιμαίνουν;

Κύριοι συντελεστές εἶναι οἱ Ἱερεῖς μας. Ἐσεῖς, δηλαδή, πού με τὸν Ἐπίσκοπό σας «ὡς χορδαὶ κιθάρα» (ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος) κανοναρχεῖτε τὴν μελωδίᾳ τοῦ Θεοῦ στὰ ὦτα τῶν ἀκούοντων. Ἐνας σύγχρονος ποιητῆς μας, ὁ Τάσος Λειβαδίτης, διατυπώνει με χαρακτηριστικὸ τρόπο στίς *Συνομιλίες* του αὐτὴ τὴν συνέργεια: «*Κύριε, εἶσαι ἡ μεγάλη ἄρπα κι εἶμαι τὸ ἐφήμερο χέρι πού ξυπνάει τίς μελωδίες σου*».

Σ' αὐτὸ τὸ ποιμαντικὸ ἔργο σύμφωνα με τὴν ἔμφαση πού δίδει ἡ ποιμνιοκεντρικὴ Ποιμαντικὴ (σὲ ἀντίθεση με τὴν ποιμενο-κεντρικὴ Ποιμαντικὴ), συνεργός εἶναι καὶ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, οἱ λαϊκοὶ μας πού βοηθοῦν καὶ συν-τρέχουν σ' αὐτὸ τὸ ἔργο.

Θὰ ἀξίζε τὸν κόπο, ἂν δὲν ἔχει γίνεῖ μέχρι τώρα, νὰ ἐρευνηθεῖ ἡ **ταυτότητα τῶν ἱερέων** πού ὑπηρετοῦν σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν χῶρο: προέλευση, μορφωτικὸ ἐπίπεδο, ἡλικία, ἐμπειρίες, προσόντα κ.τ.τ. γιὰ καλύτερο ἐπιμερισμὸ τοῦ ἔργου τὸ ὁποῖο ἐπιτελοῦν.

Ἄντίστοιχα μπορεῖ νὰ τύχει διερεύνησης καὶ τὸ **ἀνθρώπινο δυναμικὸ** πού συνεπικουρεῖ αὐτὸ τὸ ἔργο. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι πού ἐνεργὰ συμμετέχουν στὴν ἐπαγγελματικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ. Εἶναι ἀκόμα καὶ οἱ συνταξιούχοι καὶ οἱ

άνεργοι κ.λπ. Νά διερευνηθεί, επίσης, τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο πὸν ἔχουν καὶ ἄλλα σχετικὰ στοιχεῖα, ὅπως ὁ χρόνος πὸν διαθέτουν, τεχνικὲς δεξιότητες πὸν κατέχουν κ.ἄ. Αὐτὸ εἶναι σχετικὰ εὐκόλο νὰ διαπιστωθεῖ, γιατί οἱ ιερεῖς γνωρίζουν καὶ μποροῦν νὰ ἀξιολογήσουν τοὺς συνεργάτες τους.

Παράλληλα εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ δοῦμε *σέ ποιούς* ἀναφέρεται τὸ ποιμαντικὸ μας ἔργο στὶς κοινότητες καὶ τίς ἐνορίες μας.

Ποιούς ποιμαίνουμε;

Ἀσφαλῶς ὑπάρχει ποικιλία προσώπων καὶ οἰκογενειῶν. Ἄνθρωποι πὸν πιστεύουν βαθειὰ μὲ στέρεη πίστη καὶ συνέπεια στὰ πιστεύω τους. Ἄλλοι πὸν ἀμφιβάλουν καὶ ἐγείρουν συνεχῶς ἐρωτήματα καὶ δυσκολεύονται σὲ θέματα πίστεως καὶ ἀκολουθίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Οἰκογένειες ἀμιγῶς ὀρθόδοξες ἢ πὸν ζοῦν σὲ μικτοὺς γάμους ἢ ἄλλοι πὸν εἶναι συνδεδεμένοι μὲ ἄτομα ἄλλης θρησκείας ἐνδεχομένως. Ἄλλοι πὸν καίτοι δὲν τὸν ἀποκλείουν τὸν θρησκευτικὸ γάμο ἐν τούτοις συνάπτουν πολιτικὸ γάμο ἢ ἓνα σύμφωνο συμβίωσης ἀλλὰ βαφτίζουν τὰ παιδιά τους ὀρθόδοξα στὴν Ἐκκλησία. Ἐπίσης ἄτομα πὸν ἀποκλίνουν ἀπὸ καθιερωμένους δεσμούς καὶ ἐμπλέκονται σὲ ἄλλου τύπου δεσμεύσεις καὶ συμβάσεις.

Ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ γνωρίζει ὁ ἱερεὺς καὶ οἱ συνεργάτες του γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ διατυπώσουν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν μία σωστὴ διαποίμανση. Δὲν χρειάζεται νὰ γνωρίζουν μόνο μιὰ ὀρθὴ Θεολογία καὶ Ἐκκλησιολογία –ἀπαραιτήτη, βέβαια, προϋπόθεση– ἀλλὰ *νὰ γνωρίζουν σωστά καὶ ἐπακριβῶς τὸ ποίμνόν τους*, τὴ λογικὴ ποίμνη πὸν τοὺς ἐμπιστεύτηκε ὁ Θεὸς ὡς ποιμένες (παράδειγμα ὁ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν, τὰ μαθηματικὰ κι ὁ Γιαννάκης). Γνωρίζοντας τοὺς ἐνορίτες καὶ τίς ἐνορίτισσες θὰ προσαρμόσει ἀνάλογα τὴν Κατήχηση, τὴν προετοιμασία γιὰ τὸν γάμο, τὴν συμπαράστασή του στὸν πόνο, τὴν ἀρρώστια, τίς ἀπώλειες, τὸ θάνατο καὶ ἄλλες καταστάσεις πὸν δυσκολεύουν τοὺς ἀνθρώπους.

Γνωρίζοντας, ὁ Ἱερέας τίς δυσκολίες μιᾶς *ἀστικῆς ποιμαντικῆς* θὰ προσαρμόσει τὸ ἔργο του στὶς ἀνάγκες αὐτῆς τῆς κοινωνίας καὶ αὐτοῦ τοῦ περιγύρου. Γνωρίζω, ὅτι καὶ ὁ Μητροπολίτης σας καὶ ἐσεῖς καταβάλλετε κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ ἀνταποκριθεῖτε στὶς σύγχρονες ἀνάγκες τοῦ ποιμνίου σας καὶ λαμβάνετε ὑπόψη, ὅτι οἱ ἄνθρωποι πὸν διακονεῖτε, ἐκτὸς ἀπὸ καθαρὰ *θρησκευτικὲς ἀνάγκες* ἔχουν *καὶ ἄλλες ἀνάγκες*, ὅπως τὴ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς τους ταυτότητας καὶ τῆς πολιτιστικῆς τους κληρονομιάς καὶ ταυτόχρονα ἐκ τῶν πραγμάτων συμμετέχουν στὸ *εὐρωπαϊκὸ γίγνεσθαι* καὶ τῶν κοινοτήτων στὶς ὁποῖες ζοῦν, ἐργάζονται καὶ δραστηριοποιοῦνται, στὸ Κέντρο τῆς Ἐνωμένης Ευρώπης, δηλαδή.

Μὲ αὐτὰ τὰ ὀλίγα περιγράψαμε, ἔστω καὶ συνοπτικά, δύο ἄλλα ἐρωτήματα *σέ τί* (δηλαδή ὡς πρὸς τί) ποιμαίνουμε καὶ *ποῦ* ποιμαίνουμε; Μᾶς ἀπομένουν κάποιες ἀπαντήσεις στὸ *πότε* καὶ τὸ *πῶς* τοῦ ποιμαντικοῦ μας ἔργου.

Πότε ποιμαίνουμε;

Πάντοτε, νῦν καὶ αἰεὶ, ὅποτεδήποτε. «Ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ». Ὁ χρόνος μεταμορφώνεται σὲ καιρὸ εὐπρόσδεκτο (εὐνοίας), σὲ ἡμέρα σωτηρίας (2 Κορινθίους 6, 2). Ζοῦμε τὴ στιγμή ἐνεργώντας ποιμαντικά καὶ φροντίζουμε «τὸ χθὲς νὰ συναντᾶει τὸ μέλλον σήμερα».

Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ μεθοδολογικὴ προσέγγιση, τὸ *πῶς*, δηλαδή, τῆς διαποίμανσης.

Πῶς ποιμαίνουμε;

Μὲ ποιὸς τρόπους, μὲ ποιά μέσα, μὲ ποιὲς μεθόδους καὶ τεχνικὲς ἐπιτελεῖται τὸ ποιμαντικὸ ἔργο; Ἐκεῖνο ποῦ χαρακτηρίζει αὐτὴ τὴν προσέγγιση, εἶναι τὸ πολύτροπον τοῦ πράγματος, ποῦ μᾶς ἐνθυμίζει τὸ «πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως» τῆς φανερώσεως τοῦ Θεοῦ ποῦ ἀναφέρεται στὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ (1,1). Μᾶς προβάλλει ἐπίσης τὸ «πάντως» (μὲ κάθε τρόπο, ὅπωςδήποτε) τοῦ ἀποστόλου Παύλου στὸ ἐδάφιο τῆς 1 πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς του: «τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω» (9, 22). Ἡ Ἐκκλησία, στὴν ἀσκηση τοῦ ποιμαντικοῦ τῆς ἔργου, δὲν παραλείπει, δὲν παραθεωρεῖ τίποτε ἀπὸ ὅλα ὅσα εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμεύσουν στὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου, χωρὶς ἐντούτοις νὰ ἀποδέχεται ὅτι «ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα».

Μοιάζει σὰν ἐκεῖνον τὸν οἰκοδεσπότη «ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά». Συνδυάζει τὸ καινούριο μὲ τὸ παλιό, χρησιμοποιώντας τὸ παλαιὸ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ νεωτέρου (Ματθαίου 13, 52). Ἡ Ἐκκλησία ἐνεργεῖ βάσει συγκεκριμένων *ἀρχῶν*: *Προσλαμβάνει* στὴν ὑπηρεσία τῆς τὸν κόσμον καὶ τὰ τοῦ κόσμου, τὸν ἐνσωματώνει κάνοντάς τον οἰκεῖο, τὸν προσοικειώνεται, ἐνῶ τὸν διακονεῖ καὶ τὸν θεραπεύει μὲ τὴν ἐξειδίκευση ἐλλείψεων καὶ σφαλμάτων (τὰ φορτῶνεται πάνω τῆς). Σὰν τὸν Δημιουργὸ ποῦ ἐμφύσησε στὸ χῶμα ζωὴ, ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀναμορφώνει τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἐπαναφέροντάς τους στὸ ἀρχαῖο κάλλος, καὶ τοὺς μεταμορφώνει *φιλοκαλικά συνεργοῦσα* ἐν ἐλευθερίᾳ μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις τους (τέχνη, ἐπιστήμη, πολιτικὴ κ.ἄ.), ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὲς τὸ ἐπιθυμοῦν ἢ τουλάχιστον δὲν ἀντιτίθενται σ' αὐτὴ τὴ συν-έργεια. Συνεργάζεται ἀκόμη μὲ τὶς δυνάμεις καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα καὶ μετα-στοιχειώνει (νερό, ψωμί, κρασί, λάδι, ἄνθη, ἀρώματα κ.λπ.). Ἐπιδιώκει τὴν ἀντίδοσιν τῶν ἰδιωμάτων μεταξὺ

εκείνων που προσλαμβάνουν και εκείνων που προσλαμβάνονται και συνεργούν. Στόχος της είναι ή έμπειρική γνώση και δοκιμή και σκοπεύει στη σύζευξη θεωρίας και πράξεως, ύλικου και πνευματικού, ψυχικού και σωματικού.

Η έμπειρία αυτή προάγεται στο μέτρο που ο άνθρωπος γνωρίζει αυθεντικά τον εαυτό του (*αυτογνωσία*), υπό έγκυρη και έμπειρη καθοδήγηση. Τότε μόνο είναι δυνατόν ο άνθρωπος και τον εαυτό του να γνωρίσει, και τον άλλο (*έτερογνωσία*), και τον κόσμο (*κοσμογνωσία*) και τον Θεό (*θεογνωσία*) και ν' άξιωθεί να διδάξει και άλλους. Άλλιώτικα είναι «έπικίνδυνον τόν μη διά πρακτικού βίου αναχθέντα διδάσκειν»⁴ («είναι επικίνδυνο να διδάσκει εκείνος που δεν έχει προχωρήσει με άσκηση στην πνευματική ζωή») (Άμμά Συγκλητική).

Συνοπτικά, άμέσως πιο πάνω, υπομνήσαμε τις άρχές εκείνες που μπορούν να μάς οδηγήσουν αναλόγως και στην ανάπτυξη επί μέρους μεθόδων, τεχνικών, μέσων και τρόπων για την άσκηση του ποιμαντικού έργου. Τέτοιες άρχές είναι, όπως είδαμε, τής πρόσληψης, τής συνεργίας, τής φιλοκαλίας και τής έμπειρίας⁵.

4. Άμμάς ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΗΣ, Λόγος ιβ', Γεροντικόν, σ. 121. Περί αυτογνωσίας και τής σημασίας της για την πνευματική ζωή και την προετοιμασία για την άσκηση του ποιμαντικού λειτουργήματος, βλ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 1983, σ. 41-49 και 1988α, σ. 75-80.

5. Για τις άρχές τής πρόσληψης και τής συνεργίας αναφερθήκαμε έκτενώς στη διδακτορική μας διατριβή (ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 1971, 29-37). Για την άρχή τής φιλοκαλίας εκθέσαμε προγραμματικές σκέψεις στο άρθρο μας Φιλοκαλική έννημέρωση, στο περ. Έφημέριος, 1995, σ. 328-329. Για την άρχή τής έμπειρίας, βλ. ιδιαίτερα ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 1984β, σ. 25-27, και 1971, σ. 31-33 με Σ 42. Στην ορθόδοξη παράδοση δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στο ζήτημα τής έμπειρίας, ή οποία προηγείται τής θεολογικής γλωσσικής διατυπώσεως (ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ 1997, κυρίως τις σ. 35-38). Ο καθηγητής Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ τονίζει όρθώς ότι «ή γνωσιολογία τής ορθόδοξης θεολογίας είναι ρεαλιστική, άφου προηγούνται ή ζωή και τά πράγματα, και έπεται ή κάθε επιστήμη, ή θεολογία και όποιαδήποτε έρμηνευτική ένασχόληση» (1995, σ. 15). Ο καθηγητής Γ. Μαντζαρίδης φθάνει να υποστηρίξει ότι «ή έκκοσμίκευση, που χαρακτηρίζει ιδιαίτερα τή σύγχρονη κοινωνία τής Δύσεως, συμπίπτει με την έγκατάλειψη του έμπειρικού χαρακτήρα του Χριστιανισμού και τής Θεολογίας του» (ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ 1994, σ. 13-14). Δεν λείπουν όμως και φωνές στη Δύση, οι όποιες έστω και με διαφορετικό έν μέρος νόημα, χαρακτηρίζουν την θεολογία ως έμπειρική επιστήμη και την Πρακτική θεολογία ως έμπειρική θεολογία, θεωρούν μάλιστα επιθυμητή την έμπειρική-λειτουργική συγχρότηση τής θεωρίας με τή βοήθεια τής θεολογίας, πράγμα που θά προσδώσει σ' αυτήν (τή θεολογία) ένότητα, κριτική δύναμη και υπαρξιακή σημασία (HERMS 1978 και SPIEGEL 1974). Η Πρακτική θεολογία, ή οποία μάς άφορά περισσότερο έδω, τοποθετείται μεταξύ επιστήμης και πράξης (JÜNGEL - RAHNER - SEITZ 1968). Έμφαση πάντως δίδεται σέ μία επιστημονική θεολογία (LOHFF - HAHN 1974). Βλ. Βιβλιογραφικά Συμπληρώματα στο τέλος.

Ἀνάλογα μπορεί νὰ ἐνεργήσει ὁ ἱερέας μὲ τοὺς συνεργάτες του σὲ ὄλο το φάσμα τῶν τεσσάρων λειτουργιῶν τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου ποὺ ἀπαριθμήσαμε λίγο πιὸ πάνω: τὴν *μαρτυρία*, τὴν *λατρεία*, τὴν *ἐπικοινωνία* καὶ τὴν *διακονία*.

Αὐτὲς οἱ λειτουργίες ὅσο καὶ νὰ διαφοροποιῶνται στὶς μορφές ποὺ θὰ πάρουν ἐνεργοποιούμενες, δὲν αὐτονομοῦνται, δὲν λειτουργεῖ, δηλαδή, ἢ μία ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀλλὰ συντονίζονται, ἔτσι ὥστε ὅλες νὰ σκοπεύουν στὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ σκοπὸ ποὺ ἀναφέρθηκε, στὴ συγκρότηση καὶ οἰκοδόμηση τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Παραστατικά ἀποδίδει τὰ ἀνωτέρω τὸ πιὸ κάτω σκίτσο, τὸ ὁποῖο ὑπερβαίνει τὴν αὐτονομία καὶ παραπέμπει στὴ σύνθεση τῶν λειτουργιῶν.

ΤΟ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ

ἢ κουαρτέτο ἐγχόρδων (ὁ διευθυντὴς ὀρχήστρας: συντονιστὴς – πορθιμεύς)

«Μία ποικιλία ἐνορχηστρωμένη ἀρμονικά»

Ἀμφισβητήσεις καὶ ἀπαξιώσεις

Ἔχω τὴν ἐντύπωση, ὅτι μέχρι τώρα ἔχουμε καταστρώσει ἕναν *ὀδικὸ χάρτη πορείας* γιὰ νὰ προσεγγίσουμε θεωρητικὰ ἀλλὰ καὶ πρακτικὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἱερέα στὸ Κέντρο τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης. Μιᾶς Εὐρώπης ποὺ ζεῖ εὐτυχεῖς στιγμὲς συνεννόησεων ἀλλὰ καὶ πικρὲς στιγμὲς διαφωνιῶν, μὲ ἀντιθέσεις Βορρᾶ καὶ Νότου, μὲ τὴ μεγάλη πρόκληση τοῦ προσφυγικοῦ καὶ τοῦ κινδύνου ἀλλοιώσεως πληθυσμιακῶν μεγεθῶν καὶ πολιτιστικῶν ἀξιῶν. **Μὲ ἀμφισβητήσεις** σὲ ζητήματα θρησκευτικῶν προσανατολισμῶν **καὶ ἀπαξιώσεις** τῶν μέχρι τώρα θεωρουμένων ὡς βασικῶν αὐτονόητων θεμελιῶν της.

Σημειώνουμε με έμφαση, ότι στην *Ευρωπαϊκή Συνθήκη* δὲν θέλησαν οἱ εὐρωπαῖοι ἰθύνοντες οὔτε καν νὰ κάνουν μνεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς συμβολῆς του στὴ γένεση τῆς Εὐρώπης⁶. Ἀπὸ τὸ «μνημονευτέον τοῦ Θεοῦ ἢ ἀναπνευστέον» τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «ἐκκωφαντικὴ» σιγὴ ἐπικρατεῖ στὰ ἀφορῶντα τὸν Θεὸ καὶ πλήρης ἀπάλειψη τῶν θρησκευτικῶν συμβόλων. Ἐνα νέο εἶδος, μὲ ἀρνητικὸ πρόσημο, ἀνεξιθρησκείας. Κανένα σημάδι νὰ μὴν ὑποδηλώνει ἢ νὰ παραπέμπει στὴν Παρουσία του Θεοῦ.

Σὲ τελείως διαφορετικὴ κατεύθυνση κινεῖται αὐθόρμητα ὁ ὀρθόδοξος χριστιανὸς ποὺ συνειδητὰ ὑπερθεματίζει τὸν ἅγιο Γρηγόριο ἀναφωνώντας: «Θὰ σὲ θυμᾶμαι δυὸ φορές καὶ μία θ' ἀναπνέω» (Γρηγόρης Στάθης). Ἀναφορικὰ δὲ μὲ τὰ σύμβολα εἶναι χρήσιμο νὰ παραθέσουμε ἓνα *ἐνδεικτικὸ ἀπόσπασμα* τοῦ ἀριστεροῦ συγγραφέα Δημήτρη Χατζῆ (1913-1981) χρονολογούμενο ἀπὸ τὸ 1930 (ἐφημερίδα «Ἡπειρος» 4-6-1930) *γιὰ τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία τῶν συμβόλων*:

«Ἐὰν ὑπάρχει «Πίστις» ὀφείλεται εἰς τὰ σύμβολα, αὐτὰ τὰ φτωχά, τὰ ταπεινά... τὸ κόνισμα, τὴν κανόυλα, τὸν Δεσπότην, τὸ κερὶ, ὅπως καὶ ἐὰν ὑπάρχει Ἐθνικισμὸς καὶ Ἐθνικιστικὰ ἰδανικὰ ὀφείλονται εἰς μερικὰ σύμβολα, τὴν φουστανέλλα, τὸν ἀργαλειόν, τὰ σύμβολα τῶν λαϊκῶν παραδόσεων καὶ μύθων καὶ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν»⁷.

Ἔχει σημασία ἡ μαρτυρία αὐτὴ καὶ ἀπὸ ποιὸν προέρχεται!

Ἄς κινηθοῦμε, ὅμως, τώρα διαπιστωτικὰ γιὰ νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι *σήμερα ἡ Θεολογία, ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ποιμαντικὴ* τῆς *προκαλοῦνται* σκληρὰ ἀπὸ *φαινόμενα* ποὺ πάντα ὑπῆρχαν ἀλλὰ ὀξύνθησαν ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 21^{ου} αἰῶνα.

Ἔτσι ἔχουμε τὴν «*σταυροφορία*» (*sic*) *τῶν νέων ἀθεϊστῶν*. Καραδοκοῦν καὶ ἐπιτίθενται⁸. Ἀλλὰ καὶ μία *μη μαχητικὴ ἀπιστία* ποὺ διαχέεται στοὺς ὀρί-

6. Παρουσιάζει ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον ἓνα Λεξικὸ ποὺ κυκλοφόρησε τὸν Φεβρουάριο τοῦ 2012 γιὰ τὶς Χριστιανικὲς ρίζες τῆς Εὐρώπης μὲ στόχο τὴν κατανόηση τῆς κληρονομιάς μας: François Xavier Neuve, *Dictionnaire passionné des racines chrétiennes de l'Europe. Pour comprendre notre patrimoine*, éditions mols - D.D.B. (autres regards) 2012.

7. Τὸ ἀναφέρει ὁ Σαραντὸς Καργάκος στὸ βιβλίο του *Κινούμενη ἄμμος: Πολιτικά καὶ Κοινωνικά Κείμενα*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1998.

8. Βλ. ἀφιέρωμα τοῦ περ. *Der Spiegel* (ἀρ. 22, 26 Μαΐου τοῦ 2007, σ. 56-69): «Ὁ Θεὸς φταίει γιὰ ὅλα!» Ἡ σταυροφορία τῶν νέων ἀθεϊστῶν καθὼς καὶ σχετικὸ σχόλιό μου στὸ περ. *Εὐθύνη στὴ στήλη* Θέσεις/Ἀντιθέσεις: Ἀπὸ τὴν πίστη στὴν ἐμπιστοσύνη, ἀρ. 446, Φεβρουάριος 2009, σ. 89-90. Πρβλ τὸ ἄρθρο τοῦ Γιώργου Σ. Βλάχου, «Τζούλια Κρίστεβα, Μία ἄθρη ὑπερασπίζεται τὴν πίστη» στὸ περ. *Ἀνοιχτοὶ Ὅριζοντες*, τεῦχος Ἰουλίου-Αὐγούστου 2012, σ. 29-30. Ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν περὶ «Θεοῦ διαμάχη» παρουσιάζει καὶ ἡ πρόσφατα ἐκδοθεῖσα: *Ἡ*

ζοντες τοῦ κόσμου, εἶναι καὶ αὐτὴ μία ἀρνητικὴ κατάσταση ποῦ ἀντιπαλεύει τὴν Ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας⁹. Οἱ ἄνθρωποι, ὅπως ἰσχυρίζονται, δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ παλαιές καὶ καινές Διαθῆκες (συμφωνίες δηλαδή) μετὸν Θεό. Τοὺς ἀρκοῦν οἱ δικές τους συμβάσεις, συμφωνίες, συμφωνητικά, μνημόνια.

Ἐπισημαίνω μιὰ διάχυτη *πεποίθηση αὐτάρκειας τοῦ ἀνθρώπου* ποῦ ἐπα-
ναφέρει τὸ παλαιὸ σοφιστικὸ ἀξίωμα ὅτι «ὁ ἄνθρωπος εἶναι μέτρον παντός»
(Ἀνθρωποκεντρικὸς οὐμανισμός). **Καὶ οἱ ἀξίες** εἶναι ἀνθρώπινες κατασκευ-
ές, δημιουργήματα τῶν ἀνθρώπινων κοινωνιῶν, **καὶ οἱ ἀρετές** εἶναι ἀπρόσω-
πες ιδέες.

- Σὲ ἐποχές ἐκπτώσεων πρὸς ἀντιμέτωπιση τῆς οἰκονομικῆς ὑφους δια-
πιστώνουμε καὶ ἐκπτώσεις συνεχεῖς καὶ ἀνατιμήσεις στὶς **ἀξίες** μετὶς
ὁποῖες μέχρι τώρα εἴχαμε συνηθίσει νὰ συναλλασσόμαστε. Τὸ ἐρώτημα
ἀσφαλῶς παραμένει, ἂν οἱ ἀξίες ἔχουν αἰώνια ἀξία ἢ εἶναι συμβατικές,
προῖον μιᾶς σύμβασης, μιᾶς συμφωνίας. Ἔχουν θρησκευτικὴ βάση
στηριζόμενες σὲ ἀποκαλυπτικά κείμενα ἢ εἶναι μία σύν-βαση, ἓνα κοι-
νωνικὸ συν-βόλαιο; Εἶναι πάντως πολλοὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἀμφιβάλλουν ἂν
ἀποδεκτές μποροῦν νὰ γίνουν ὡς ἀξίες μόνον ἐκεῖνες τοῦ παρελθόντος.
Αὐτό, βέβαια, μπορεῖ νὰ δικαιολογεῖται ἂν τὶς ἀξίες ποῦ προηγήθηκαν
τὶς ἐκλάβουμε σὰν κάτι τὸ στατικό, τὸ ἀκίνητο.
Σημασία ἔχει νὰ ἀξιοποιῶμε τὸ **πρὶν**, χωρὶς νὰ τὸ διαφυλάσσουμε μου-
σειακὰ καὶ νὰ τὸ ἐξιδανικεύουμε, χωρὶς, ὅμως, καὶ νὰ μεμψιμοιροῦμε
γιὰ τὸ **τώρα**, παραδίδοντάς το στὸ **μετά**, μετὰ τὴ συνείδηση ὅτι αὐτὸ ποῦ
κάνουμε τώρα παρατίθεται στοὺς ἐπομένους δυναμικά, κινητικὰ πρὸς
τὸ μέλλον.
- **Οἱ ἀρετές** δὲν εἶναι ἀπρόσωπες ιδέες. Προσωποποιοῦνται καὶ ἐνσαρκώ-
νονται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς
ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐκπροσωπεῖ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Οἱ ἀρετές ὑπο-
στασιάζονται καὶ Αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ἡ ἀγάπη, ἡ ἀλήθεια, ἡ

---

*Βίβλος τοῦ ἄθεου μετὸν λόγο κορυφαίων διανοητῶν, μετὰ εἰσαγωγή καὶ ἐπιλογή Κρίστοφερ
Χίτσενς σὲ μετάφραση Ἄρη Μπερλῆ στὶς ἐκδ. Polaris. Βλ. σχετικὸ ἄρθρο τοῦ Θανάση Βα-
σιλείου στὴν Καθημερινή, «Τέχνες καὶ Γράμματα», τῆς 23.9.2012, σ.9.*

9. Στὴν προκειμένη περίπτωση θὰ πρέπει νὰ σκεφθοῦμε μιὰ ποιμαντικὴ προσέγγιση τῆς
ἀπιστίας, ὡς βοήθειας πρὸς τὴν πίστη. Καίτοι ὁ κόσμος δὲν ἀναφωνεῖ σὰν τὸν πατέρα τοῦ
παιδιοῦ μετὸ δαιμονικὸ πνεῦμα «πιστεύω, βοήθει μου τῆ ἀπιστία» ἢ Ἐκκλησία ἀντιφωνοῦσα
μπορεῖ νὰ προκαλέσει τὸν κόσμο θέτοντάς τον ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην: «εἰ δύνασαι πιστεῦσαι...»
(βλ. Μάρκου 9, 14-29). Γιὰ τὶς δυσκολίες πίστεως-ἀπιστίας βλ. τὴν ἐμπεριστατωμένη ψυ-
χολογικὴ ἀνάλυση τοῦ καθηγητῆ Antoine Vergote, Ἡ ψυχολογία τῆς ἀπιστίας, σὲ ἀνάτυπο
ἀπὸ τὸ περ. «Ὁ Ἐφημέριος, Ἀθήνα 1994, 48 σ.

ζωή. Στην *άνθρωπολογία* που χτίζεται με μόχθο επί γενεές γενεῶν ἀνθρώπων ἀντι-προβάλλεται ἡ *θεάνθρωπολογία* ἑνὸς Θεοῦ «*τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν*» (πού εἴμαστε δική του γενιά, Πράξεις 17, 28).

Ἕνα ἄλλο ζήτημα πού ἐμφανίζεται εἶναι συναφές πρὸς τὸ προηγούμενο. Εἶναι μιὰ *αἴσθηση παντοδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου* ὀφειλόμενη στὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης καὶ ἰδιαίτερα στὴν βιοτεχνολογία με ἐπιπτώσεις στὶς ἀντιλήψεις περὶ *βιοηθικῆς* καὶ *εὐθανασίας*. Ὁ ἄνθρωπος με ἐπαρση πιστεύει ὅτι εἶναι *κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου* καὶ διαχειριστὴς μεγεθῶν πού τὸν ἀφοροῦν. Ἐφόσον μάλιστα ἀρνεῖται ἢ ἀγνοεῖ τὸν Θεὸ καὶ δὲν πιστεύει στὴν μετὰ θάνατον ζωὴ ἀποφασίζει γιὰ τὶς τύχες του μόνος του. Με αὐτὴ του τὴ στάση ὁ ἄνθρωπος «πιστοποιεῖ» τὴν ἀπιστία του.

Ἡ Ἐκκλησία, ὅμως, σεβόμενη τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς νὰ παραιτεῖται ἀπὸ τὶς *ἀρχές Της* τροχιοδρομεῖ διακριτικὰ μιὰ *ποιμαντικὴ προσέγγιση τῆς ἀπιστίας ὡς βοήθειας πρὸς τὴν πίστη*. Αὐτὸ δὲν θὰ τὴν κάνει νὰ ἀναιρέσει τὴν πίστη τῆς στὴν μοναδικότητα τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀλήθειας περὶ Θεοῦ πού ἐκπροσωπεῖ. *Τὸ τάκτ* με τὸ ὁποῖο θὰ τὸ διακηρύξει δὲν μπορεῖ νὰ ἀναιρέσει τὴν αὐτοπεποιθησή τῆς ἔναντι τῶν ἀληθειῶν τῶν ἄλλων θρησκειῶν, τῶν φιλοσοφιῶν, τῶν ἐπιστημῶν. Ἐδῶ δὲν χωροῦν συμβιβασμοί.

Ἐπικαιροποίηση - προσαρμογὴ

Ἕνα ζήτημα στὸ ὁποῖο ἐπανερχονται συχνὰ οἱ ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ μας ἀφορᾷ στὴν *ἐπικαιροποίηση τοῦ μηνύματος τοῦ Εὐαγγελίου*. Τὸ εὐαγγελικὸ μῆνυμα ἰσχύει καὶ γιὰ σήμερα ἢ ἦταν κατάλληλο γιὰ μιὰ συγκεκριμένη ἐποχὴ, τότε πού «ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου» καὶ μόνο τότε; Πολλὲς φωνὲς ἀπαιτοῦν τὴν προσαρμογὴ τοῦ Εὐαγγελίου στὶς σημερινὲς συνθήκες καὶ ἐπιταγές. Ὁ λόγος μας νὰ ἀνταποκρίνεται στὶς σημερινὲς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι γνωστὸ τὸ ἀξίωμα πού ἀπαιτεῖ: «ἢ προσαρμόζεσαι ἢ πεθαίνεις» (adapt or die). Ἀλλὰ ἡ σοφία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ποιμένων τῆς δὲν μπορεῖ νὰ ζεῖ με ἐκπτώσεις, γιατί ὁ λόγος τῆς θὰ κηρυχθεῖ τότε ἐκπτώτος. Ὅπωςδήποτε στὴν παρακαταθήκη τῆς ἔχει καὶ τὴν ἀσκηση τῆς Οἰκονομίας ἀλλὰ ὅπως διετείνετο καὶ ὁ Καθηγητὴς μας τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος «ἡ πολλὴ Οἰκονομία πτώχυνε τὴν Ἐκκλησία».

Ἀσφαλῶς ἡ συζήτηση γιὰ προσαρμογὴ πηγαίνει πέρα ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς Οἰκονομίας στὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καὶ στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν πιστῶν. Ἐδῶ τίθενται μιὰ σειρά ἀπὸ ζητήματα πού ἀπαιτοῦν τὴν ἀνθρώπινη σύνεση καὶ τὸν ἀνωθεν φωτισμό. Αὐτά, γενικὰ, φαίνονται ἀποδεκτά,

στην πράξη, ὅμως, θὰ χρειασθεῖ συγκεκριμένη ἀντιμετώπιση κατὰ περίπτω-
ση. Στὸν λαβύρινθο τῶν δυσκολιῶν ποὺ θὰ ἀντιμετωπίσουμε ἄς ἔχουμε ὡς
ὁδηγητικὸ μίτο τὴν ποιμαντικὴ κατεύθυνση ποὺ ὑποδεικνύει ὁ Ἀπόστολος
Παῦλος: «τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω» («Γιὰ τοὺς
πάντες ἔγινα τὰ πάντα ἔτσι ὥστε μὲ κάθε τρόπο νὰ σώσω μερικούς», 1 Κορ.
9, 22).

Συναφὲς πρὸς τὴν προσαρμογὴ εἶναι καὶ τὸ *ζήτημα τοῦ ἐπανευαγγελι-
σμοῦ*¹⁰. Αἰσθανόμαστε ἔντονα καὶ ἀκούγεται συχνὰ ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῆς
Ἐκκλησίας εἶναι ἀκατήχητοι καὶ ἀγνοοῦν στοιχειώδεις διδασκαλίες τῆς
Ἐκφέρειουν γνῶμες ποὺ πόρρω ἀπέχουν ἀπὸ τῆς πραγματικῆς θέσεως τῆς
Ἐκκλησίας. Τὶς διατυπώνουν μὲ ἔμφραση καὶ μὲ πλήρη αὐτοπεποίθηση ὅτι
κατέχουν τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν. Εἶναι μεγάλο θέμα τὸ πῶς οἱ πιστοὶ θὰ
ἐγκλωπωθοῦν μὲ τρόπο ὀρθὸ καὶ ὀρθόδοξο τὴν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας.
Πῶς θὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐντολὴ τοῦ «*μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη*», ἐντὸς
καὶ ἐκτός;

10. Σημειώνουμε ὅτι «ἡ ἀνάγκη ἐπανευαγγελισμοῦ τῶν χριστιανῶν» εἶχε τονισθεῖ σὲ
ἔρευνα μὲ ἐρωτηματολόγιο ποιμαντικοῦ προβληματισμοῦ ποὺ διεξήχθη γιὰ τὶς ἀνάγκες προ-
ετοιμασίας Ἡμερίδος τῆς Ἐπιτροπῆς Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικοῦ Ἔργου τῆς Ἱ. Συ-
νόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰούνιο τοῦ 2007. Τὴν παρουσίαση τῶν ἀποτελεσμά-
των τῆς ἔρευνας ἀπὸ τὸν Τριαντάφυλλο Κ. Μπολτέσο βλ. στὸν τόμο 13Α τῆς Σειρᾶς Ποι-
μαντικῆ Βιβλιοθήκη σ. 61-89, τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Ἰπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2008. Συναφεῖς μὲ τὸ ἀνωτέρω ζήτημα
εἶναι καὶ οἱ «Προβληματισμοὶ γιὰ τὴν Κατήχηση», ποὺ ἔθεσε στὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσα Εἰσή-
γησή του ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. Παῦλος, ἐνώπιον τῆς Ἐκτάκτου
Συγκλήσεως τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, στίς 21 Φε-
βρουαρίου 2013 (περ. «Ἐκκλησία» ἔτος 90, τεῦχος 3, Μάρτιος 2013, σ. 171-180). Μὲ τὸ θέμα
αὐτὸ ἰδιαίτερα τοῦ «Νέου Εὐαγγελισμοῦ» (ἄς ζήσουμε τὴν καινότητα τοῦ Εὐαγγελίου)
ἀσχολεῖται ἡ Ρωμαϊκὴ Σύνοδος τοῦ Ὀκτωβρίου 2012 τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.
Συμμετέχουν οἱ Ἱεράρχες ὅλου τοῦ κόσμου ἀποστέλλοντες εἰδικὲς ἀντιπροσωπεῖες ἐπισκό-
πων μὲ συγκεκριμένους προτάσεις. Βλ. ἐπίσης τὸ τεῦχος 2 τοῦ 2012 (avril - mai - juin) τοῦ
περ. *Lumen Vitae* στὸ ἀφιέρωμά του: *La nouvelle évangélisation*. Ποιοὶ ὅμως θὰ εἶναι οἱ ὅροι
ποὺ θὰ εὐνοήσουν αὐτὸν τὸν ἐπανευαγγελισμό καὶ τὴν εἰσαγωγή στὴ χριστιανικὴ ἐμπειρία
τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων; Μία βασικὴ προϋπόθεση θὰ ἦταν νὰ ἐξεταστεῖ ἡ *ἐπιθυμητότητα*
τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μας, ζήτημα ποὺ ἐξετάζει μὲ ἐμπεριστατω-
μένο τρόπο ὁ André Fossion, ὑπεύθυνος τοῦ Διεθνoῦς Κέντρου Κατήχησης καὶ Ποιμαντικῆς
Lumen Vitae, σὲ ἄρθρο του στὴ *Revue théologique de Louvain*, τόμος 44, 2013, τεῦχος 1, σ.
33-54.

Προβληματισμοί και άμφιβολίες

Ἡ Ποιμαντική τῆς Ἐκκλησίας ἔχει νὰ ἀντιπαλαίσει ἀκόμη μὲ χίλιες δυὸ ἀντιρρήσεις καὶ χίλιες δυὸ πεποιθήσεις, ὅταν μάλιστα ἀπευθύνεται καὶ στὴν εὐρύτερη κοινωνία καὶ ὄχι μόνο στὸ στενὸ κύκλο τῶν κατὰ παράδοση πιστῶν τέκνων τῆς. Εἶναι γεγονός, ὅτι ὁ ἀδιάφορος πρὸς τὴν Ἐκκλησία ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ὁ σύγχρονος πιστός, **προβληματίζεται** συχνὰ μὲ ὅσα δεδομένα γιὰ τὴν πίστη καὶ τὸ χριστιανικὸ ἦθος τοῦ ἔχουν μέχρι τώρα παραδοθεῖ.

Πολλὲς φορὲς **ἐκφράζει ἀμφιβολίες** σὲ θέματα πίστεως καὶ μεταγραφῆς τοῦ δόγματος στὴν καθημερινότητα. Ἄδυνατεῖ νὰ κατανοήσει καὶ τὴν πίστη ἀλλὰ καὶ τὰ μεγάλα τῆς πίστεως κατορθώματα. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ τριαδικὸ δόγμα ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσία τῆς Ἐκκλησίας ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος μέσα ἀπὸ τὸ «Πιστεύω» ἀλλὰ καὶ τίς ἄλλες καθημερινὲς προσευχῆς, τὸ «Πάτερ ἡμῶν» καὶ τὸ «Βασιλεῦ Οὐράνιε», ὅταν εἶναι τόσα ὅλα αὐτὰ πού κυκλοφοροῦν στὶς κοινωνίες μας καὶ ἀντιστρατεύονται τίς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας;

Πολλοὶ σύγχρονοὶ μας ἐκθρονίζουν τὸν Θεὸ Πατέρα ἀπὸ τὸν οὐράνιο θρόνο του καὶ μεταθέτουν τὴν πατρικὴ ἐπίκληση σὲ πρόσωπα τῆς γῆς (Μπολιβάρ, Τσάβες) φέρνοντας στὴ μνήμη τὸ ποίημα τοῦ Γ. Βερίτη πού συνοψίζει τὴ στάση τῶν υἱῶν τῆς ἀποστασίας καὶ τῆς ἀρνήσεως: «Δὲν θὰ σέ ποῦμε πιά πατέρα...».

Ἄς πάρουμε ὡς χαρακτηριστικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς «ἐκθρονίσεως» τὸ ποίημα τοῦ Πάμπλο Νερούδα, «Ἐνα τραγούδι γιὰ τὸν Μπολιβάρ» (ἐθνικὸ ἦρωα τῆς Βολιβίας πού ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς):

Πατέρα μας πού βρίσκεσαι στὴ γῆ
 στὸ νερό, στὸν ἀγέρα
 σ' ὀλάκερα τὰ σιωπηλὰ κι ἀπέραντα πλάτη μας,
 τὸ κάθε τι φέρνει τ' ὄνομά σου, πατέρα, στὸν τόπο μας:
 Τὸ μέταλλο μπολιβάρ ἔχει μι' ἀχτινοβολία τοῦ Μπολιβάρ
 τὸ πουλὶ μπολιβάρ πάνω στὸ ἠφαιστειο τοῦ Μπολιβάρ...

Ἄνάλογοι εἶναι καὶ οἱ στίχοι οἱ ἀφιερωμένοι στὸν Οὓγκο Τσάβες ὡς πατέρα, πού ἀπαγγέλθηκε μπροστά σε μία φωτογραφία τοῦ Τσάβες σε συγκέντρωση στὸ Καράκας τῆς Βενεζουέλας (Σεπτέμβριος 2014, ὁ Τσάβες εἶχε ἤδη πεθάνει τὸν Μάρτιο τοῦ 2013):

«Τσάβες ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐν τῇ γῇ, ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ ἐν τοῖς ἀντιπροσώποις. Ἄγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, εἴθε ἡ κληρονομία σου νὰ

ἔρθει σὲ μᾶς, ἔτσι ὥστε νὰ μποροῦμε νὰ τὴν ἐξαπλώσουμε στοὺς ἀνθρώπους ἐδῶ καὶ ἄλλοῦ. Δῶσε μας τὸ φῶς σου νὰ μᾶς καθοδηγεῖ κάθε μέρα. Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν τοῦ καπιταλισμοῦ, ρύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅπως τὸ ἐγκλημα τῆς λαθρεμπορίας: ἐπειδὴ δική μας εἶναι ἡ πατρίδα, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ζωὴ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν».

Παρ' ὅλα αὐτὰ, μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξουμε, ὅτι *τὰ τρία κείμενα ὁμολογίας στὰ ὁποῖα ἀναφερθήκαμε πιὸ πάνω* («Πιστεύω», «Πάτερ ἡμῶν», «Βασίλειῦ Οὐράνιε») *ἐμπεριέχουν τὴν πίστη καὶ ὑποδεικνύουν ταυτόχρονα τὸ πέρασμα σὲ μία χριστιανικὴ βιωτὴ.*

Ἐπανερχόμενοι στὴ διεκδικούμενη ἀπὸ πολλοὺς ἀπάλειψη τῶν συμβόλων διερωτώμεθα, τί ἀπομένει, σ' ἓναν κόσμον χρωματισμένο ἀπὸ *ἀ-πιστία καὶ δυσ-πιστία*, ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν μνημονευθέντων κειμένων, ποὺ βρίσκονται δίπλα μας καὶ σὲ καθημερινή, ὑποτίθεται, χρῆση.

Ἡ ποιμαντικὴ προσέγγιση τῶν δογμάτων καὶ ἀληθειῶν τῆς πίστεως ἀπαιτεῖ ἢ κατανόησή τους νὰ μὴ σταθεῖ σὲ μία διανοητικὴ λειτουργία ἀλλὰ νὰ μετατραπεῖ σὲ μία «συναισθηματικὴ νοημοσύνη» περιχωρώντας τὸν «νοῦν ἐν καρδίᾳ». Ἐχομε συνείδηση ὅτι οἱ πιὸ πάνω σκέψεις μπορεῖ καὶ νὰ χαράσσουν ἓνα νέο τρόπο «ἀπολογητικῆς» ποὺ θὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐκφορὰ τοῦ ποιμαντικοῦ μας λόγου.

Ἄπο ποιμαντικὸς λόγος δὲν χρειάζεται νὰ εἶναι περίπλοκος¹¹. Ἀρκεῖ νὰ εἶναι φιλοκαλικός¹². Μπορεῖ νὰ προσφέρεται μὲ λόγια ἀπλά, λιτὰ καὶ περιεκτικὰ σὲ λύσεις ποὺ ἔχει ἀνάγκη ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος γιὰ νὰ χαλαρώσει. Ὁ τρόπος ὀφείλει νὰ εἶναι κατανοητὸς καὶ βοθητικὸς, ἂν θέλουμε ὁ εὐαγγελικὸς καὶ πατερικὸς λόγος νὰ βιωθεῖ ἀπὸ πιστοὺς καὶ μὴ πιστοὺς καὶ νὰ δράσει

11. Ἀκόμη καὶ τὸ κήρυγμα πρέπει νὰ ἔχει ποιμαντικὴ διάσταση. Βλ. ἄρθρο μου «Ἡ ποιμαντικὴ θεολογικὴ προσέγγιση τοῦ κηρύγματος», περ. *Θεολογία*, τόμος 82, τεῦχος 2^ο τοῦ 2011, σ. 161-176 καὶ ἀνάπτυο.

12. Γενικά, τὰ κείμενα τῆς Ἐκκλησίας ἐμπεριέχουν μία φιλοκαλικὴ ποιότητα. Βλ. Α.Μ. Σταυρόπουλου, «Δογοτεχνία: διπλὴ προσέγγιση» στοῦ ἰδίου *Ἰγνηλασίες*, ἐκδ. Εὐθύνη (Ἀναλόγιον κστ'), Ἀθήνα 2007, σ. 115-117. Πρβλ. καὶ ἄρθρο τοῦ Σταύρου Γιαγκάζογλου, *Τὸ κάλλος τῆς θεολογίας. Ἡ ποιητικὴ καὶ αἰσθητικὴ συμβολὴ τοῦ Παύλου Εὐδοκίμου*, περ. *Σύναξις*, τεῦχος 120, Ὀκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2011, σ. 50-62. Ἀκόμη καὶ τὰ πλέον δογματικὰ ἀναδεικνύουν τὸ κάλλος τοῦ περιεχομένου τους. Παράδειγμα τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως. Ὁ Καρδινάλιος τοῦ Βελγίου Godfried Danneels μιλώντας στίς 21 Νοεμβρίου 2010 πρὸς ὁμάδα καλλιτεχνῶν τῶν Βρυξελλῶν, ἀνέδειξε τὸ κάλλος αὐτοῦ τοῦ κειμένου. Ἡ ὁμιλία αὐτὴ σὲ μετάφραση τοῦ Δρ. Εὐσταθίου Γιαννῆ καὶ μὲ δική μας ἐπιμέλεια πρόκειται νὰ δημοσιευτεῖ προσεχῶς στὰ ἑλληνικά.

ἀνακουφιστικά στὰ προβλήματα τῆς καθημερινότητας. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ ἀκροατῆς αὐτοῦ τοῦ λόγου θὰ αἰσθάνεται ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς μπορεῖ νὰ τὸν ὀδηγήσει σὲ πράξη («λόγος ἔμπρακτος») καὶ ὅτι ἡ «πράξη» πού θὰ ξεκινήσει ἀπὸ ἓνα τέτοιο λόγο νὰ εἶναι «ἐλλόγιμη».

Ἔτσι, εἶναι πολὺ πιθανὸ ἡ πίστη μας στὸ Τριαδικὸ δόγμα νὰ ἀπολήγει σὲ στάση ζωῆς καὶ τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος νὰ μὴ βιώνονται ὡς ἀπόμακρες ὑπερβατικὲς ὀντότητες ἀλλὰ νὰ περνοῦν στὴ ζωὴ μας σὲ μία δημιουργικὴ ἀναστροφή καὶ κοινωνία. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ μπορέσουμε νὰ μεταφέρουμε στὴν καθημερινὴ πράξη τῶν ἀνθρώπων τὴν πραγματικότητα τοῦ Θεοῦ¹³. *Αὐτὸ καὶ ἂν δὲν εἶναι πρόκληση καὶ οὐσιαστικὴ προσφορὰ τῆς Ποιμαντικῆς γιὰ τὸν 21ο αἰῶνα*¹⁴. Μιᾶς Ποιμαντικῆς πού σύμφωνα μὲ τὸν ἐκλιπόντα Ἱεράρχη τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, τὸν Ἰωαννίνων μακαριστὸ κυρὸ Θεόκλητο, ὀρίζεται ὡς «*ἡ βίωση καὶ ἡ ἔκφραση τῆς ἀγαπώσης τὸν Θεὸν καρδίας*».

Ἄπο τὰ ἀδιέξοδα, σὲ διεξόδους...

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ θέλαμε νὰ παραθέσουμε κάποιες σοφὲς νοθεσίες τοῦ μακαριστοῦ ἱεράρχου, οἱ ὁποῖες εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς ὀδηγήσουν σήμερα σὲ διεξόδους ἀπὸ τὰ ἀδιέξοδα πού συναντοῦμε στὴν ποιμαντικὴ μας διακονία καὶ θὰ διευκολύνουν τὴ στάση μας ἔναντι τῶν συνανθρώπων μας, πού οἱ περισσότεροι αἰσθάνονται «*ὡς μὴ ἔχοντες ποιμένα*» (Μάρκου 6, 34).

«Δὲν χρειάζεται νὰ μιᾶμε γιὰ ὅλα, ἀπλῶς γιατί δὲν ἐκφράζουμε ὅλους καὶ γιατί στὰ περισσότερα οἱ ἄνθρωποι δὲν μᾶς ἔχουν δώσει ρόλο καὶ δὲν μᾶς ἀναγνωρίζουν δικαίωμα παρεμβολῶν καὶ διεμβολῶν. Πρέπει νὰ μάθουμε καὶ νὰ σιωποῦμε. Μόνο μὲ τὴν σιωπὴ, ἐπιτρέπουμε μερικὲς τουλάχιστον φορές, νὰ ἀκοῦνε οἱ ἄνθρωποι τὴν φωνὴ τοῦ Θεοῦ !... Ἄλλὰ καὶ ὅταν μᾶς ζητοῦν νὰ ἔχουμε λόγο καὶ μᾶς ζητοῦν νὰ ὀμιλοῦμε, πρέπει ἔλλογα, νὰ διερωτώμεθα, γιατί;

Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι φωνασκοῦσα ἐξουσία, ἀλλὰ σιωπῶσα διακονία, δὲν ἔχει «πάθος γιὰ ἐξουσία, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἐξουσία τοῦ πάθους...»!

13. Βλ. ἐπ' αὐτοῦ κείμενά μου πού περιέχονται στὸν τόμο *Ποιμαντικὴ τῆς καθημερινῆς ζωῆς*, Ἀθήνα 1992, 190 σ.

14. Πρβλ. τὸ ἐπικαίρο κείμενο τοῦ Τριαντάφυλλου Κ. Μπολτέτσου Δρ. Θ. γιὰ τὴν «Ποιμαντικὴ τῆς προσφορᾶς» στὴ στήλη «Δείγματα/Ἰποδείγματα», περ. *Νέα εὐθύνη*, τεύχος 5, Μαΐου-Ἰουνίου 2011, 340-342. Βλ. καὶ κείμενό μου σχετικὸ γιὰ τὴν «Τέχνη τῆς Προσφορᾶς» στὸ περ. *Ἐφημέριος*, τεύχος 3, Μάρτιος 2010, σ. 20-21.

Ἔπειτα, οἱ ἄνθρωποι κουράστηκαν ἀπ' ὅσους μιλοῦν ἀνέξοδα, ἔχουν περισσότερο ἀνάγκη νὰ τοὺς προσέχουν, νὰ τοὺς ἀκοῦνε, νὰ τοὺς καταλαβαίνουν καὶ νὰ τοὺς ἀγαποῦν».

«Πρέπει νὰ καταλάβουμε ὅτι ἡ κανονικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας δὲν σταματᾷ καὶ ὅτι στὴν πορεία πρὸς τὰ ἔσχατα ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ ἀνοίγη δρόμους πλατύτερους, μὲ φιλόνηρωπο τρόπο, χωρὶς νὰ θίγεται τὸ δόγμα», ἐπαναλαμβάνοντας ὅτι «Ποιμαντικὴ εἶναι ἡ βίωση καὶ ἡ ἔκφραση τῆς ἀγαπῶσης τὸν Θεὸ καρδίας»¹⁵.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι φωνασκοῦσα ἐξουσία, ἀλλὰ σιωπῶσα διακονία.

Ἐπιλογος: μιὰ παροιμία

Ὅλοκληρώνοντας τὴν εἰσήγησή μας τώρα, ἐπιτρέψτε μου νὰ ἀπευθυνθῶ, σὲ σᾶς τοὺς ἱερεῖς μας, πού ζεῖτε, ἐργάζεστε καὶ μοχθεῖτε φιλότιμα στὸ κέντρο τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης, μὲ μιὰ παροιμία¹⁶.

«Ἐνας ἄνθρωπος ἔζησε σωστά στὴ γῆ, ἀν ἔχτισε ἕνα σπίτι, φύτεψε ἕνα δέντρο, μεγάλωσε ἕνα παιδὶ καὶ ἄφησε ἕνα μαθητὴ.

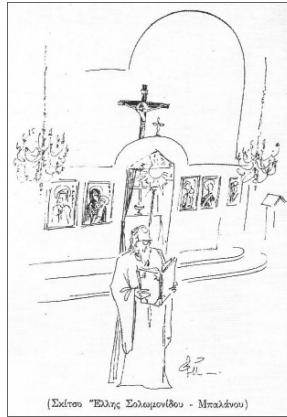
Ποιὸς ἄλλος μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος παρὰ ὁ ἱερέας, ἐσεῖς, δηλαδή, οἱ ὁποῖοι:

15. Παράθεμα ἀπὸ συνέντευξη τοῦ Μακαριστοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κυροῦ Θεοκλήτου –ἐκοιμήθη τὴν Κυριακὴ τῶν Βαῖων, 13 Ἀπριλίου 2014– σὲ ἄρθρο τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου κ. Ἱεροθέου (Βλάχου) στὸ περ. Ἐκκλησιαστικὴ Παρέμβαση, Ἀπρίλιος 2014, σ. 11-13.

16. Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Γεωργίου Π. Ἀνσίμωφ, Ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ. Ἡ σταυρικὴ πορεία τοῦ ἁγίου Νεομάρτυρα π. Παύλου Ἀνσίμωφ (1891-1937). Μετάφραση: Ναταλία Νικολάου, Ἐπιμέλεια Ἀρχιμανδρίτου Νεκταρίου Ἀντωνόπουλου (νῦν Μητροπολίτου Ἀργολίδος), Ἐκδόσεις «Ἀρχονταρίκι», Ἀθήνα 2009, σ. 266.

- Ἀναστηλώνετε τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ,
- φυτεύετε ἓνα περιβόλι –τὸ περιβόλι τοῦ Θεοῦ–,
- τὸ ποτίζετε μὲ τὸν πνευματικό σας λόγο καὶ τὶς προσευχές,
- δημιουργεῖτε ὄχι μόνον ἓνα παιδί, ἀλλὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ Θεοῦ μὲ πλῆθος παιδιῶν καὶ μαθητῶν.

Καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ ἔργο θὰ τὸ συνεχίσουν τὰ δικά σας πνευματικά παιδιά.

(Σκίτσο "Ἐλγος Σολομονόβου - Μπαλάου)

«Δόξα στὸ Θεὸ γιὰ ὅλα!»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ

(Πλήρη στοιχεῖα βιβλιογραφικῶν ἀναφορῶν στὶς ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 5 ὑποσημειώσεις τοῦ παρόντος ἄρθρου κατὰ σειρὰν ἐμφανίσεως)

- Σταυρόπουλου (1983) Ἀλεξάνδρου Μ., *Στιγμιότυπα καὶ περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας*. Ἀθήνα, τ. 1, 176 σ.
- Σταυρόπουλου (1988α) Ἀλεξάνδρου Μ., *Σύγχρονοι ποιμαντικοὶ προβληματισμοί*. Ἀθήνα, 133 σ.
- Σταυρόπουλου (1971) Ἀλεξάνδρου Μ., *Ποιμαντικὴ προετοιμασία τῶν μελλονύμφων (Προετοιμασία ἀγάπης)*. Συμβολὴ εἰς τὴν Ποιμαντικὴν Θεολογίαν, Ψυχολογίαν καὶ Κοινωνιολογίαν. Ἐθνικὸν Κέντρον Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν, Ἀθήνα, 173 σ. (δ.δ.).
- Σταυρόπουλου (1984β) Ἀλεξάνδρου Μ., *Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ*. Ἐκδ. Λύχνος, Ἀθήνα, 123 σ.
- Παπαδοπούλου (1997) Στυλιανοῦ, *Θεολογία καὶ γλώσσα. Ἐμπειρικὴ θεολογία – Συμβατικὴ γλώσσα*. Ἐκδ. Παρουσία, Ἀθήνα, ²1997 [1988], 154 σ.

- Ματσούκα (1995) Νίκου Α., *Μῦθος καὶ ὄραμα τῆς ἐπιστήμης*, περ. «Καθ' ὁδόν», ἀρ. 11, Μαΐου - Αὐγούστου, σ. 11-17.
- Μαντζαρίδη (1994) Γεωργίου, *Ἡ ἐμπειρική Θεολογία στὴν οἰκολογία καὶ τὴν πολιτική*. Ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη, 178 σ.
- Herms (1978) Eilert, *Theologie eine Erfahrungswissenschaft*. Chr. Kaiser Verlag: Theologische Existenz heute, ἀρ. 199, München, 100 σ.
- Spiegel (1974) Yorick, *Praktische Theologie als empirische Theologie*, στῶν Klostermann Ferdinand –Rolf Zerfass (ἐκδ.), *Praktische Theologie Heute*. Chr. Kaiser Verlag - Matthias Grünewald Verlag, München - Mainz, σ. 178-194.
- Jüngel – Rahner – Seitz (1968) Jüngel Eberhard - Karl Rahner - Manfred Seitz, *Die Praktische Theologie zwischen Wissenschaft und Praxis*. München, Chr. Kaiser Verlag: Studien zur Praktischen Theologie, ἀρ. 5, 80 σ.
- Lohff – Hahn (1974) Lohff Wenzel – Ferdinand Hahn (ἐκδ.), *Wissenschaftliche Theologie im Überblick*. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen 75 σ.

Εικόνα εξωφύλλου:

Ράλλη Κοψίδη, *Τὸ ὄραμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*.
Τοιχογραφία στὴν Ἐκκλησία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου
(Πατριαρχικό Κέντρο στό Σαμπεζύ τῆς Ἑλβετίας).

Εικόνα ὀπισθοφύλλου:

«Ἡ ἄρπαγή τῆς Εὐρώπης».
Ἡ ἱστορία... ἐπαναλαμβάνεται!